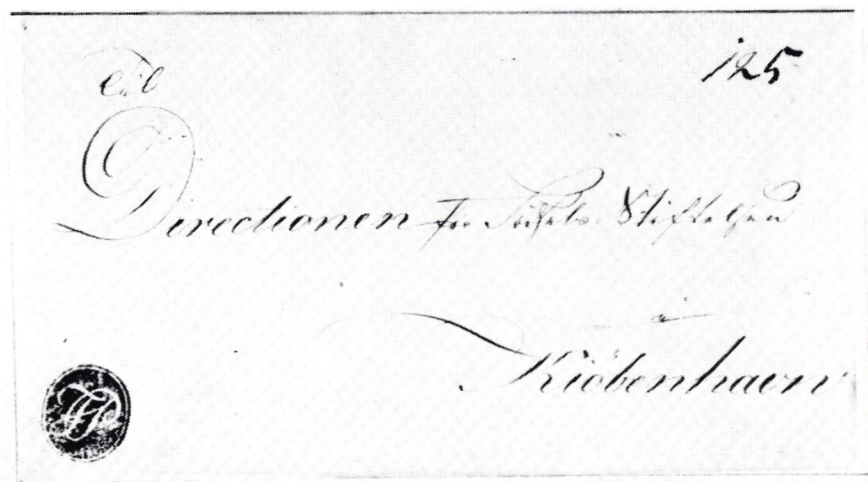

KJØBENHAVNS FODPOST

Dess historia fram till frimärksutgivningen 1851

Av Sten Christensen F.R.P.S.L

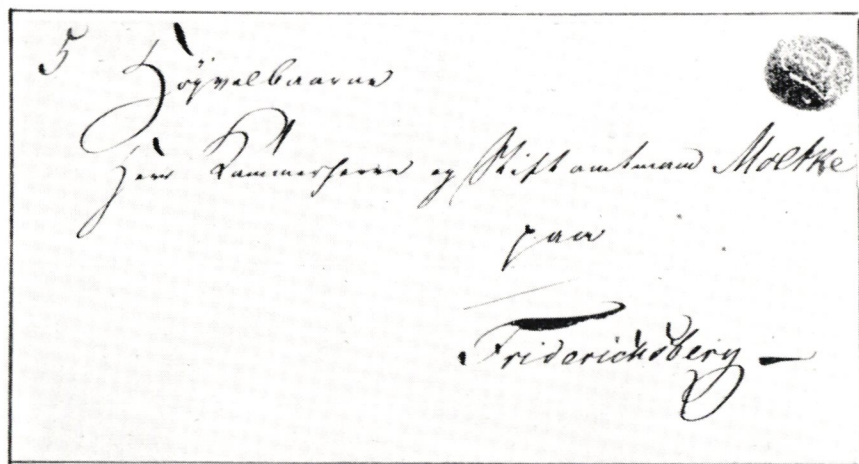
2 RIGSBANKSKILLING kom till för att förenkla och underlätta brevhanteringen vid Fodposten i Köpenhamn. Denna Danmarks enda då existerande lokalpost hade alltifrån starten år 1806 brottats med ekonomiska svårigheter, och man hoppades säkerligen att införandet av frimärken avsevärt skulle förbättra ekonomin. Den en månad tidigare utgivna FIRE R.B.S., avsedd för frankering av inlandspost, föreföll nämligen bli en stor framgång.

Fodpostens första stämpel använd från den 1 mars 1806 till den 31 mars 1809. Stämpelfärgen såväl svart som röd de två första åren, därefter endast svart.

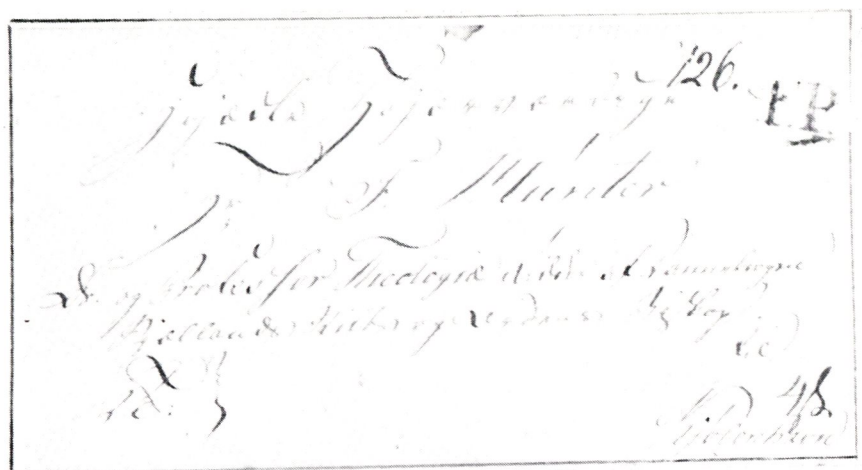
Uppslaget till att inrätta en speciell lokal postservice för huvudstaden kom inte från generalpoststyrelsen utan från en tullinspektör från Maribo, Henrik E. Riegels, som, efter det han blivit pensionerad från tullverket, flyttat till Köpenhamn och bosatt sig där. Visserligen hade Christian IV i sin »Forordning om Post-Budde» år 1624 berört frågan om utbäring av lokala brev, men den kom aldrig till praktisk tillämpning, mycket beroende på städernas dåvarande ringa storlek och folkets benägenhet att uträtta sådana ärenden själva.

Nypremiären skedde år 1806. Köpenhamn var då, som nu, köpenskapens centrum i Danmark och hade vuxit ut till en storstad med mer än 100 000 invånare.

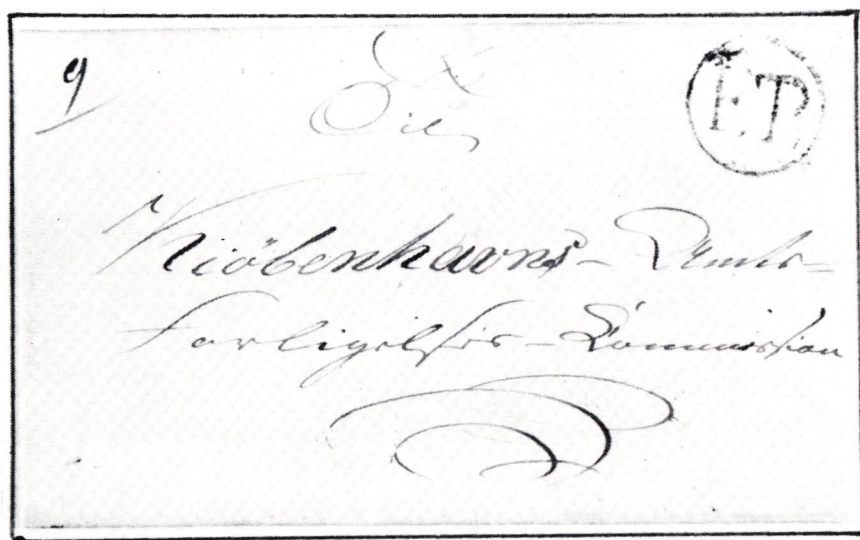
Fodpostens stämpel 1809—1820 efter Riegels övertagande. Ramen kring ovalen borttagen. Stämpelfärg svart.

Denne tullinspektör H. E. Riegels insände den 5 november 1805 en ansökan till generalpoststyrelsen om att på försök i fem år få upprätta ett postkontor i Köpenhamn i stil med det i Hamburg sedan 1797 fungerande lokalpostaktiebolaget. En av direktörerna i poststyrelsen, W. Harbou, hävdade då, att det vore mera välbetänkt att generalpoststyrelsen själv drev denna rörelse eftersom han var förvissad om att den skulle ge god vinst. Detta förslag godtogs för att man skulle kunna prova sig fram under två års tid. Tullinspektör Riegels blev verkställande och i lön fick han 75 % av överskottet, dock maximerat till 600 Rdl årligen. I sin tjänst fick han åtta »postbudde» vars årliga lön fastställdes till 120 Rdl. De skulle betjäna var sitt distrikt och fick gå klädda i hatt med sköld framtill, fick rätt att bära uniform samt utrustades med gonggong för att kunna meddela allmänheten när de var i gatan. Buden började insamlingen av brev kl 9 f m och 2 e m och utdelningen skedde kl 12 resp kl 6 em. När man hörde gonggongen fick man gå ner på gatan eller gården för att höra sig för om man hade något brev att hämta och samma sak om man ville avsända något med fodpostbudet. Deras uppgift var endast att gå innanför porten i gårdarna och innanför gatudörren i husen och inte upp i de olika våningarna.

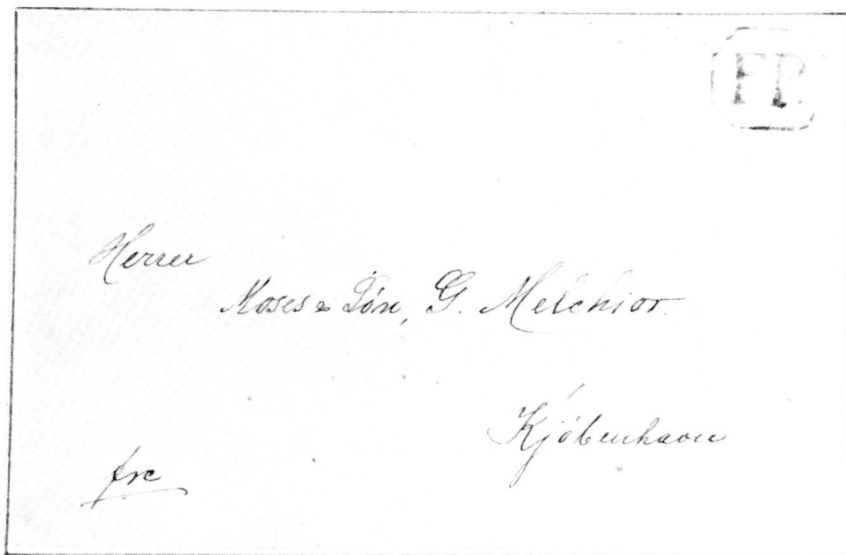
Fodpostens stämpel 1808—1820. Stämpelfärg röd.

Portot fastställdes till 2 rigsbankskilling för brev under 2 lod, 4 rigsbankskilling för 8 lod och 8 rigsbankskilling för 1/2 pund, allt för adresser inom Köpenhamn och Christianshavn. Inga andra brev, än de för vilka avsändaren betalat portot till budet vid avlämnandet befordrades. Till mottagare i förstäderna betalades dubbelt porto. Efter några månader måste man revidera sina tidigare bestämmelser om kontant förskottsbetalning eftersom man i Adresse-Contoires Efterretninger av den 24 maj kan läsa:

Fodpostens stämpel 1820—1838. Stämpelfärg svart.

»... for at forebygge Uorden og Misbrug ved Forsendelser af Breve og Pakker med Fodposten, har General-Postamtet foranstaltet, at alle Breve og Pakker, som vid denne Indretning besørges, vorde stemplede med F.P., og erholde alle i denne Bekiendtgjørelse 2den Punkt ommeldte Breve og Pakker, hvorfor Modtagerne skulle erlaegge Porto, rød Stempel, og Portoen anføres derpaa med rødt Kridt, derimod stemples alle andre Breve og Pakker, hvorfor Afsenderne erlaegge Porto, med sort Maerke.»

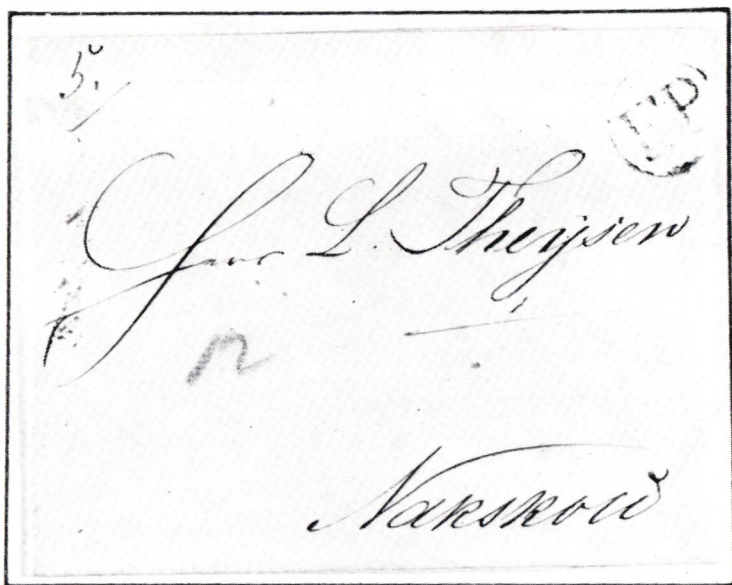

Fodposten stämpel 1838—14/5 1849. Stämpelfärg svart.

Därav kan man utläsa att man även befordrade ofrankerade brev att betalas av mottagaren samt att de skulle förses med stämpel. Den först använda stämpeln visar en inramad oval med två graciösa versaler F P inslingrade i varandra. Denna, som populärt kallas »signetstämpeln», användes från den 1 mars 1806 fram till den 31 mars 1809 som svart, men även som röd från maj 1806.

Man satte till en början inte upp några brevlådor då man befارade att folk skulle missbruka brevservicen, eftersom breven nu även kunde lämnas ofrankerade att betalas av mottagaren, men denna avsaknad av brevlådor inspirerade en del handlare i staden att annonsera om att de mottog både brev och porto från allmänheten för vidare befordran till Fodposten.

Första året var framgångsrikt. Man befordrade 63 686 brev, vilket gav 235 Rdl till Riegels och 78 till Postkassan. Detta kan i och för sig inte an-

Fodpostbrev från Köpenhamn till Nakskov med 12 skillings lösen enligt notering i rött.

ses vara särskilt lysande men jämfört med följande år, då inkomsterna blev starkt reducerade på grund av krig, var resultatet gott. Man fortsatte på så sätt ytterligare två år med underskott, trots att man på försök minskat antalet brevbärare till sex, och trots Riegels ihärdiga arbete att skaffa Fodposten vidgade arbetsområden, såsom tidningsutbärning, biljettservice till huvudstadens teatrar och konserthus och fraktbrev från hamnen m m.

Under tiden hade en ny stämpel med fristående F.P. tagits i bruk år 1808 för att användas till brev för vilka mottagaren skulle betala portot. Till denna stämpel fick endast röd stämpelfärg användas.

När Riegels till slut ansökte om att få överta Fodpoströrelsen var generalpoststyrelsen så trött på den att de kände det som en befrielse att godta hans begäran. De nämnde i en framställning till konungen att den allmänhet som kunde påräknas använda sig av Fodpostens tjänster alltid hade eget tjänstefolk, vilka de använde för sådana budsändningar och att »de Klasser af Invananerne, som ikke har egne Midler og Sendebud, er ikke i det Tilfaelde at betjene sig af skriftlig Kommunikation.»

Riegels ansökan bifölls genom kunglig resolution den 7 mars 1809 och gällde för en tid av tre år med eventuell förlängning med ytterligare 10 år. Detta privilegium kom i själva verket att gälla för Riegels och hans efterlevande i hela 40 år.

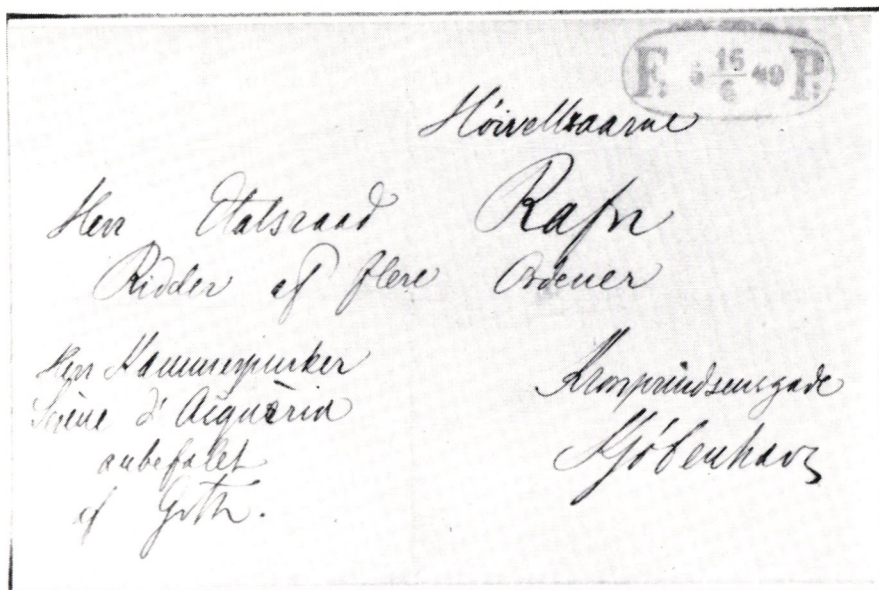

*Fodposten 1819: »En aedruelig, skikkelig man, som vil gaa med klokken, kan blive an-
taget ved Fodpostcomptoiret...»*

Riegels flyttade kontoret till St. Helligvejstraede 186, och samarbetade med ett antal affärer som var villiga att mottaga brev för befordran med hans fodpost. Postbudens skylt i hatten hade nu bokstäverna PFP och gonggongen, som visade sig föga hållbar, byttes ut mot ett posthorn. Att ej heller detta redskap var så lyckat förstår man av ett uttalande: »... den ubehagelige Blaesen der stedse har skurret i enhvers Øren...» och hornet byttes ut mot en ringklocka. Det hette sedan att »gaa med Klokken» när någon hade fodpostbrevbärartjänst.

Efter det att Riegels övertagit rörelsen den 1 april 1809 användes »signetstämpeln» i svart, dock med ytterramen borttagen, till alla försändelser för vilka avsändaren betalat avgiften. Samtidigt brukades stämpeln med de fristående bokstäverna F.P. enligt ovan fram till 1820.

I början av år 1810 gifte sig Henrik Riegels med en Anna Margarethe Lund, som blev förklarad som änka efter en skeppsläkare Hans Frederik Petersen, eftersom denne inte låtit höra av sig på hela nio år och därför

Fodpoststämpel 1849—1867 efter det Poststyrelsen övertagit rörelsen. Blå stämpelfärg. Finns såväl med som utan tvärstreck mellan talen för dag och månad i stämpelns mitt.

Köpenhamn Kobmagergade med Postgaarden till vänster och Runde Taarn i Bakgrunden.

Bekjendtgørelse.

Fra næstkommende 14de Mai vil der paa nedenævnte Steder heri Staden, paa Broerne og Frederiksberg kunne **Indleveres ufrankerede Breve**, som ere bestemt til at afsendes med de herfra Staden afgaaende Poster. Disse Breve ville tvende Gange om Dagen blive afhentede til Postgaarden, nemlig Kl. 9 Formiddag og Kl. 5 Eftermiddag.

I Forbindelse hermed overtages **Fodpost-Indretningen** af Postvæsenet saaledes, at de Breve, som ere afgivne paa formeldte Indleveringssteder inden Kl. 9 Formiddag, blive ombragte i Staden, paa Broerne og Frederiksberg inden Middag, og de Breve, som ere afgivne inden Kl. 5 Eftermiddag, ombringes samme Aften i Staden og paa Broerne og saavidt muligt ogsaa paa Frederiksberg. Disse Breve maae, forsaavidt de ikke indleveres paa det i selve Postgaarden samtidige oprettede Fodpostcontoir, indtil videre være ufrankerede, og skal Modtagerne af samme, naar Brevet indleveres og besørges i selve Staden, erlægge i Porto 2 Rbsk., og naar Brevet indleveres paa eller besørges til Broerne og Frederiksberg, i Porto 4 Rbsk. for hvert Brev.

De ovenmeldte Indleveringssteder ere følgende:

- 1) F. M. Jahnsen, Nørrebroes Apothek.
- 2) Madsen, Vesterbroes Apothek.
- 3) Urtekrammer Schnabels Enke, Kultorvet.
- 4) — J. L. Lohr, Hj. af Kronprindsesse- og Dronningens Tvergade.
- 5) — C. J. Melbye, Røgensgade Nr. 479.
- 6) — F. N. Hansen, Hj. af Academi- og St. Kongensgade.
- 7) — H. S. Hansen, Amaliegade Nr. 138, ligesfor Toldboden.
- 8) — Beens Enke i Bredgaden.
- 9) — Commencerad Salomonson, Kongens Nytorv.
- 10) — C. S. Nissen, Nyhavn Nr. 27.
- 11) — H. P. Sundorph, Gammelstrand.
- 12) — Capitain J. C. Knudsen, Nørre 64.
- 13) — N. R. Wulff, Strandgade 26.
- 14) — N. E. B. Schyth ved Amagerport.
- 15) — J. J. Sørensen, Hj. af Stormgade og Cannlen.
- 16) — Jac. T. Hansen, Raadhussstræde.
- 17) — G. F. Holm, Gammeltorv, Hjørnet af Vestergade.
- 18) — H. B. Schaldemose, Hj. af Vognmagergade.
- 19) — A. C. Gamél, Østergade 20.
- 20) — H. Eegholm, Vimmelskiftet.
- 21) — J. O. Svendsen, St. Pedersstræde 143.
- 22) — R. Steensballe, Hj. af Nørrevold og Larsleistræde.
- 23) — Saabye, Hj. af Frederiksberggade og Volden.
- 24) — Lassen, Frederiksberg By.
- 25) — F. W. Johansen, Østerbro.

Hvilket herved bringes til Publicum's Kundskab.

Kjøbenhavn, den 23de April 1849,
S. Dannebergjold-Samsøe,
Generalpostdirecteur.

Hjort.

Kungörelse om Postväsendets övertagande av Fodpostinrättningen i Köpenhamn samt upplysningar om var de tjugofem olika brevinlämningsställena var belägna.

Köpenhamn på 1850-talet.

ansågs omkommen på sjön. Han kom dock helt oväntat tillbaka sjuklig och nästan blind, i augusti 1810, men då hade Riegels avlidit sex veckor tidigare. Hans Frederik Petersen gifte sig med sin egen änka år 1824.

Fru Riegels fick förlängt privilegium för Fodposten genom kunglig resolution av den 21 augusti 1810 men rörelsen gick allt sämre och år 1811 fick hon höja avgifterna till det dubbla.

Under år 1820 utbyttes de hittills använda båda stämplarna mot en ny med F.P. inramat i en cirkel. Stämpelfärgen var därefter svart.

År 1821 ansökte hon om förnyat privilegium samt att få det utvidgat till att även gälla för sin dotter med skeppsläkaren, Emilie Petersen, och detta bifölls att gälla i fem år efter fru Riegels frånfälle. Fru Riegels var sjuklig och ofta sängliggande och rörelsen drevs under tiden av denna hennes dotter, som var mycket energisk och idérisk. Portoavgifterna hade nu fastställts till 4S för brev i innerstaden, 7S för brev till förstäderna, 10S för brev längre ut på broarna samt 12 S till Fredriksberg eller Amager. Trots allt gick dock rörelsen starkt tillbaka, endast ett litet antal brev ombesörjdes dagligen och man kunde endast hålla en brevbärare.

Det lyckades dock Emilia Petersen att rycka upp det hela genom ett energiskt arbete. Hon samarbetade med ett flertal handlare i staden, som tog emot brev från allmänheten mot kontant betalning och hon lät vidarebefordra dem för 2S stycket om antalet var minst femtio stycken på en gång. Samtidigt sände hon själv ut bud två gånger dagligen för att uppsamla brev för utdelning samma dag.

År 1834 tog man en ny stämpel i bruk. Den bestod av F.P. nu med åttakantig inramning. Denna upphörde den 14 maj 1849 då poststyrelsen helt övertog fodposten och dess egen ovala fodpoststämpel i blått togs i bruk.

När fru Riegels dog den 26 oktober 1841 övergick rörelsen enligt avtalet till Emilie Due, som hon hette som änka, men då detta avtal löpte ut 1846 blev det inte förnyat. Undersökningarna och förberedelserna för införandet av enhetsporto i riket hade då hunnit så långt att någon privat post-rörelse knappast var att tänka på. Hon fick dock fortsätta tills vidare och hon accepterade detta mot ett löfte om passande gottgörelse när tiden för generalpoststyrelsens övertagande kom. Detta skedde den 14 maj 1849 och Fodpostkontoret flyttades till Postgaarden varvid en postkontrollör M.T.C. Bartholdy blev verkställande. Här uppsattes en brevlåda för ofrankerade brev, vilka också om man så önskade kunde lämnas in på kontoret, som var öppet från klockan 9 f m till klockan 7 f m. Inlämning av ofrankerade brev kunde också ske vid de brevmottagningsställen, som fanns överallt i staden och som mest bestod av de större handels- och köpmanshusen. Vid

den tiden fanns i innerstaden ett 20-tal sådana brevinlämningsställen samt dessutom några i Christianshavn, på Vester- Nørre- och Østerbro.

Utdelningen av breven skedde, som tidigare, genom speciella fodpost-brevbärare fram till år 1851, då enhetsportot och bruket av frimärken infördes och denna i hög grad oekonomiska form för brevbärning upphörde och all post, såväl den lokala som den vanliga delades ut av samma tjänstemän.